

XONANDANING OVOZ APPARATI

Suhrob Jumayev

“Ovozni yo‘lga qo‘yish” fani o‘qituvchisi, 1-bosiqch tayanch
doktoranti
Yunus Rajabiy nomidagi O‘zMMSSI “Maqom xonandaligi”
kafedrası

DOI: <https://doi.org/10.37547/ssa-V4-07-11>

Annotatsiya: Maqolada xonandalar uchun o‘ta katta ahamiyatga ega bo‘lgan ovoz apparati va uning tarkibiy qismlari haqida so‘z boradi. Talabalarning ovoz paychalari faoliyati mutaxassis – foniatr boshchiligida tekshirildi va tekshiruv natijalari maqolada keltirildi. Ovozni asrash bilan bog‘liq tavsiyalar berildi.

Kalit so‘zlar: Ovoz apparati, diafragma, o‘pka, nafas yo‘li, ovoz paychalari, og‘iz bo‘shlig‘i, burun, endoskop, fonatsiya, elektroforez.

Аннотация: В статье рассматривается голосовой аппарат и его компоненты, имеющие исключительно важное значение для певцов. Деятельность голосовых связок студентов была исследована под руководством специалиста-фониатра, результаты этого исследования представлены в статье. Даны рекомендации по сохранению голоса.

Ключевые слова: Голосовой аппарат, диафрагма, легкие, дыхательные пути, голосовые связки, ротовая полость, нос, эндоскоп, фонация, электрофорез.

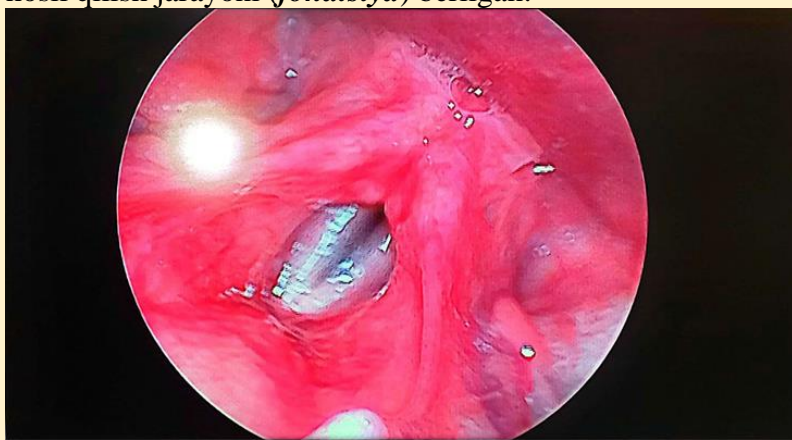
Abstract: This article examines the vocal apparatus and its components, which are of crucial importance for singers. The activity of students' vocal cords was studied under the guidance of a phoniatic specialist, and the results of this study are presented in the article. Recommendations for voice preservation are provided.

Key words: Vocal apparatus, diaphragm, lungs, respiratory tract, vocal cords, oral cavity, nose, endoscope, phonation, electrophoresis.

Xonanda uchun *ovoz apparati* uning asosiy kasbiy “quroli” hisoblanadi. Shunday qurolki, uning yordamida tinglovchining qalbigacha kirib borish mumkin. Uning yordamida shoir va bastakorning ilhomidan yaralgan asarlar san‘at shnavandalariga yetkaziladi. “Shu bois ham Sharqning buyuk qomusiy allomasi Abu Nasr Forobiy: “eng mukammal cholg‘u – inson tomog‘i, eng mukammal musiqa esa inson ovozidir”, deya ta‘rif bergan edi”. Shunday ekan, xonanda o‘z ovoz apparatining tuzilishi haqida ma‘lumotga ega bo‘lishi kerak. Anatomik jihatdan murakkab tuzilgan bu apparatning ishlatilishi jarayonida ishtirok etadigan insonning tana a‘zolari: *Diafragma, o‘pka, nafas yo‘li, ovoz paychalari, og‘iz bo‘shlig‘i va burun*. Bu qismlarni yanada chuqurroq tarkibiy qismlarga bo‘lib o‘rganish mumkin. Ushbu maqolada asosan ovoz apparatining ovoz paychalari qismi bilan bog‘liq holatga to‘xtab o‘tiladi.

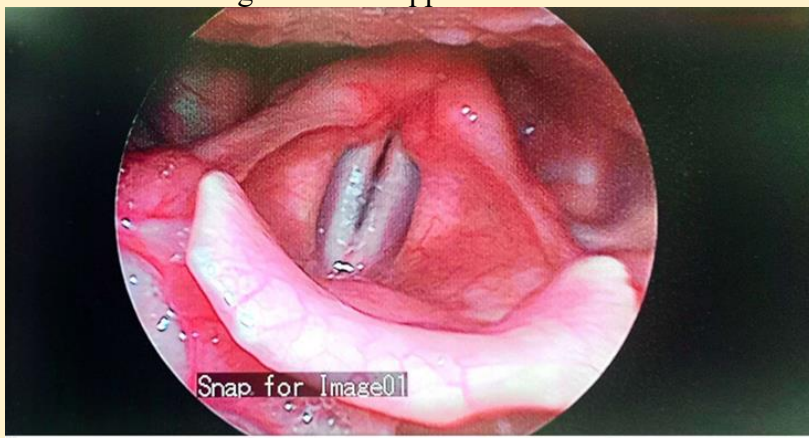
Talabalar bilan ishlash jarayonida pedagogning ham amaliy bilimlari va tajribasi ortib boradi. Ushbu maqola muallifi ham Yunus Rajabiy nomidagi O‘zbek milliy musiqa san‘ati instituti “Maqom xonandaligi” kafedrası “Ovozni yo‘lga qo‘yish” fani o‘qituvchisi hisoblanadi va bugungi kunda o‘g‘il bola talabalar ovoz diapazonining asosan o‘rta bosqichlarida ovoz mashqlari olib bormoqda. Ammo pedagogik faoliyat mobaynida ba‘zi masalalarga duch kelindi. Ish jarayonida ma‘lum bo‘ldiki, ikkita talabaning ovozi bilan ishlash boshqa talabalar bilan ishlashga qaraganda qiyin kechdi. Maxsus ovoz mashqlari bilan ishlanganda ham ijobiy natijaga erishish qiyin bo‘ldi. Ovoz apparati (ovoz paychalari) shikastlanganligi taxmin qilindi va shu sababli talabani tibbiy ko‘rikdan o‘tkazishga qaror qilindi. Talabalarning roziligi asosida ovoz bo‘yicha mutaxassis huzuriga borish rejalashtirildi. 2024-yilning 4-dekabr kuni birinchi talaba bilan, 5-dekabr kuni ikkinchi talaba bilan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Tibbiyot bosh boshqarmasining 2-son Markaziy konsultativ-dagnostika poliklinikasiga borildi. Foniatriya bo‘yicha mutaxassis *endoskop* (ikki turdagi kuzatuv kamerasi: qattiq va egiluvchan moslamalar)

yordamida tekshiruv o'tkazdi. Ovoz apparatining ichki ko'rinishi (ovoz paychalari) suratga olindi. Birinchi talabanning ovoz paychalari tekshirilganda qizarish alomatlari ko'zga tashlandi. Bu esa ovoz paychalari faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi. Nafas olish jarayonida ovoz paychalari orasi kengayadi. Tovush hosil qilish jarayonida esa ovoz paychalari o'zaro yaqinlashadi. Suratda tovush hosil qilish jarayoni (*fonatsiya*) berilgan:

Ammo birinchi talabada ovoz apparatining normal ishlashiga to'sqinlik qilgan asosiy omil burun foliyatidagi muammo bo'lib chiqdi. Ikkita burun nafas yo'llaridagi farq xonandani doimiy bezovta qilib kelgan. Nafas olishdagi qiyinchilik ijrochiga o'z vaqtida erkin nafas olishga va asarni mukammal kuylashiga yo'l qo'ymaydi. Egiluvchan moslamali kuzatuv kamerasi yordamida talabanning burun nafas yo'llari tekshirilganda ushbu xulosaga kelindi. Talabaga mutaxassis tomonidan tegishli tavsiyalar va dori-darmon retsepti berildi. Ko'rsatma va retsept tarkibida *elektroforez* ham bor. Elektroforez – organizmga o'zgarmas tok va shifobaxsh moddalar bilan ta'sir etib davolash usuli.

Ikkinchi talabanning ham ovoz apparati tekshirib ko'rildi. Tasvir:

Ushbu tasvirda ma'lum bo'ldiki, ikkinchi talabanning ovoz paychalari sog'lom. Ammo mashg'ulot jarayonida kelib chiqayotgan muammolar talaba bilan o'zgacha uslubda shug'ullanishni taqozo etmoqda.

Yuqoridagi tasvirlarni kuzatib ovoz apparati shikastlanganligi yoki yo'qligi haqida ma'lumotga ega bo'lish mumkin. Ovoz apparatining eng asosiy qismi ovoz paychalaridir. Ularni ko'z qorachig'idek asrash xonandaning asosiy vazifalaridan biri bo'lishi lozim. Ovoz bo'g'ilishi insonlar orasida keng uchrab turadigan holat va u xonanda faoliyatiga boshqalarga qaraganda ko'proq ta'sir o'tkazadi. "Ovoz bo'g'ilishi - bu ovoz paychalarining disfunktsiyasida namoyon bo'ladigan patologik holat. Ovoz tembrining o'zgarishi bilan tavsiflanadi, suhbat davomida xirillash paydo bo'ladi, odatiy ovozli talaffuz buziladi". Shu sababli ob-havo sharoitiga qarab kiyinish, o'z tanasini turli kasalliklardan asrash va tartibli bo'lish o'ta muhimdir. Ovozini, umuman o'zini turli kasalliklardan asragan xonanda o'zini hurmat qilgan xonandadir.

Talabalar ovozi asarlar ijrosiga javob berishi uchun jismonan ham tayyor bo'lishi talab etiladi. Ba'zida ularning faqat asar ustida tinmay ishlashlari ham yetarli bo'lmay qolishi mumkin. Bunda

qo‘shimcha tarzda talabaga sport bilan shug‘ullanish tavsiya etiladi. Imkoniyatga qarab shug‘ullaniladigan sport turi ko‘proq inson o‘pkasining faol ishtirokiga tayanadigan bo‘lsa yanada foydalidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ҳамидова М.А. (Нашр учун масъул) Хонандалик санъати жаҳон ва ўзбек миллий анъаналари. – Тошкент: “Санъат” журнали нашриёти, 2009.
2. Bahodirov F. Odam anatomiyasi. – T.: “PLATINUM PUBLISHERS” MCHJ, 2006.
3. Ўзбекистон миллий энциклопедияси 10. – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2005.
4. <https://n.ziyouz.com/kutubxona>
5. <https://www.trt.net.tr/uzbek/xalq-tabobati>